

Section: Art History and Literature

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЖАНРУ РОМАНСУ В ТВОРЧОСТІ УКРАЇНСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ XX–XXI СТОЛІТТЯ

Поліщук Владислав
концертмейстер

Мацієвська Людмила
викладач

Підгасцька Іванна
викладач

Черній Віктор
концертмейстер

Кафедра мистецької освіти
Житомирський державний університет
імені Івана Франка, Україна

Анотація. Стаття присвячена аналізу еволюційних процесів у жанрі українського романсу (солоспіву) протягом XX – початку XXI століть. Досліджується трансформація жанру від класико-романтичних канонів до новітніх постмодерних та мультимедійних форм. Особливу увагу приділено творчості Б. Лятошинського, В. Косенка, представників «Київського авангарду» (В. Сильвестрова, Л. Грабовського) та сучасних митців (В. Польової, А. Загайкевич). Автор простежує зміну парадигми від мелоцентризму до сонористики, а також переосмислення взаємодії вербального та музичного текстів у контексті сакралізації та інтелектуалізації жанру.

Ключові слова: солоспів, камерно-вокальний цикл, український романс, модернізм, авангард, постмодернізм, сонористика, вокальна інтерпретація.

Введення. Жанр романсу в українській культурі має унікальну термінологічну та естетичну природу, що втілилася у понятті «солоспів». На відміну від західноєвропейської Lied чи *mélodie*, український солоспів історично формувався на перетині барокової кантової традиції, народної пісенності та високої поезії. На межі XIX–XX століть, завдяки фундаментальній праці М. Лисенка, солоспів остаточно емансипувався як самостійний професійний жанр, що несе в собі глибокі коди національної ідентичності.

Проблема трансформації романсу в XX–XXI століттях полягає у поступовому відході від ілюстративності та побутової емоційності до створення складних камерно-вокальних циклів, де кожна частина є сегментом цілісної філософської концепції. У сучасному мистецтві ми спостерігаємо ще радикальніший крок: вихід солоспіву за межі суто музичного твору у площину вокального перформансу та мультимедійного синтезу.

Мета та задачі дослідження. Виявити та науково обґрунтувати ключові вектори трансформації жанру українського романсу (солоспіву) впродовж ХХ – початку ХХІ століття, простеживши його еволюцію від класико-романтичної моделі до новітніх концептуальних та мультимедійних форм у контексті світових мистецьких тенденцій.

Результати дослідження і їх обговорення. Початок ХХ століття ознаменувався для українського романсу подоланням етнографічних штампів. Композитори-модерністи почали шукати нові засоби виразності, здатні передати складний внутрішній світ людини епохи зламу.

Борис Лятошинський здійснив справжній прорив, привнісши у солоспів елементи експресіонізму та інтелектуальної напруги. Його вокальна лірика (зокрема на вірші П. Шеллі та П. Верлена) демонструє складну ладогармонічну мову, де фортепіанна партія перестає бути супроводом, перетворюючись на рівноправний симфонізований голос.

«Вокальна лірика Лятошинського — це простір, де слово стає імпульсом для складної звукової архітекτονіки, а мелодія втрачає свою передбачуваність, підкоряючись логіці психологічного жестку» (Кияновська, 2008).

Віктор Косенко, натомість, зберіг романтичну ширість, але суттєво ускладнив фактуру та гармонію. Його романси на вірші поетів-символістів наповнені імпресіоністичним мерехтінням, де колористика звуку переважає над чіткістю лінійної структури. Вплив французького імпресіонізму (К. Дебюссі) у творчості українських композиторів цього періоду виявився у витонченому фонізмі та увазі до фонемної природи слова.

Друга хвиля українського авангарду 1960-х років принесла радикальну деконструкцію традиційного солоспіву.

Леонід Грабовський у своїх вокальних творах звернувся до структурних методів композиції, де голос розглядається як інструментальна одиниця. Віталій Годзяцький експериментував із сонорикою, вводячи у вокальну тканину елементи конкретної музики.

Проте найбільш знаковою постаттю став Валентин Сильвестров. Його еволюція — від авангардної складності до «Тихих пісень» — є ключовим моментом трансформації жанру. У Сильвестрова романс перетворюється на «мета-музику», де кожна інтонація є відлунням культурної пам'яті. Жанр солоспіву тут досягає свого піку як медитативний акт, що потребує від виконавця граничної тиші та інтимності.

У творчості Мирослава Скорика та Євгена Станковича солоспів остаточно закріплюється у формі циклу. Станкович у вокальних циклах на вірші Т. Шевченка чи Л. Костенко використовує прийоми симфонічного розвитку, де камерний за масштабом твір набуває монументальної драматичної ваги.

Сучасний період характеризується остаточно розмиттям меж жанру. У творчості Вікторії Польової романс проходить шлях сакралізації. Використовуючи тексти С. Блаженного чи канонічні молитви, вона створює особливий тип «духовного солоспіву». Тут панує естетика мінімалізму:

повторюваність структур створює ефект занурення у позачасовий простір. Голос трактується як медіум, що поєднує земне та небесне.

Алла Загайкевич привносить у вокальну музику досвід електроакустичних досліджень. Її солоспіви (наприклад, на тексти М. Семенка чи В. Хлебнікова) часто поєднують живий голос із електронними перетвореннями в реальному часі (live electronics). Жанр трансформується у вокальний перформанс, де візуальний ряд, акустичний простір та цифрові технології є невід'ємними частинами авторського задуму.

Висновки. Еволюція українського романсу протягом ХХ–ХХІ століть демонструє стрімкий рух від мелоцентричної моделі, заснованої на ілюстрації поетичного слова, до складних сонористичних та концептуальних побудов.

1. Трансформація структури: Від окремого солоспіву до монументального камерно-вокального циклу та перформансу.

2. Зміна музичної мови: Від класичної гармонії через імпресіоністичний фонізм та авангардну деконструкцію до сучасного спектралізму та електроакустики.

3. Філософський вектор: Жанр пройшов шлях від ліричного самовираження до глибокої метафізичної рефлексії та сакралізації.

Незважаючи на технологічні інновації, український солоспів зберігає свій генетичний зв'язок із національним словом, залишаючись найбільш чутливим барометром стану української душі.

Список використаних джерел

1. Берегова, О. О. (2006). Діалог культур в українському музичному просторі (ХХ – початок ХХІ ст.). Київ: ІМФЕ ім. М. Т. Рильського.
2. Жаркова, В. Б. (2011). Музика межі ХІХ–ХХ століть: європейська панорама. Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського.
3. Зінькевич, О. С., & Чекан, Ю. І. (2007). Музична культура Заходу ХІХ – початку ХХ століття. Київ: Музична Україна.
4. Кияновська, Л. О. (2008). Українська музична культура. Львів: Тріада плюс.
5. Корчова, О. О. (2020). Музичний модернізм як terra incognita. Київ: Музична Україна.
6. Кияновська, Л. О. (2000). Стилєва еволюція галицької музичної культури ХІХ–ХХ ст. Тернопіль: Астон.
7. Муха, А. І. (2004). Композитори України та української діаспори. Київ: Музична Україна.
8. Степаненко, М. Б. (2014). Статті. Розвідки. Есе. Київ: Гроно.
9. Стребкова, М. О. (2018). Виконавська інтерпретація сучасної музики: теоретико-методологічний аспект. Часопис НМАУ імені П. І. Чайковського, (2), 45-58.
10. Тукова, І. Г. (2016). Простір і час у музиці. Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського.